

Methods, Principles, and Outcomes of Parenting Based on the Three Existential Dimensions of Humans: Presenting a Matrix Parenting Model

Fahimeh Ghahvehchi-Hosseini¹, Khodabakhsh Ahmady², Masoud Azarbayejani³

1. PhD Candidate, Department of Psychology, SR.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: f.ghahvehchi@iau.ac.ir

2. Professor, Behavioral Sciences Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran. E-mail: Kh_ahmady@bmsu.ac.ir

3. Professor, Department of Psychology, Research Institute of the Seminary and University, Qom, Iran. E-mail: Maazarbayejani110@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Article history:

Received 01 April 2026

Received in revised form 20 April 2026

Accepted 27 April 2026

Published Online 22 June 2026

Keywords:

parenting methods,
parenting principles,
parenting outcomes,
human existential
dimensions,
meta-synthesis.

ABSTRACT

Background: Parenting is one of the fundamental domains of education, and its quality plays a decisive role in shaping a child's personality, psychological competencies, and developmental trajectory. However, most conventional parenting models are limited to behavioral or cognitive aspects and pay insufficient attention to the existential dimensions of the human being as an integrated whole. In response to this gap, the present study adopts an interdisciplinary approach to reinterpret the principles, methods, and outcomes of parenting within the framework of the three essential existential dimensions—sense, imagination, and intellect—and to propose a comprehensive matrix model to guide parental education.

Aims: This study aimed to examine the methods, principles, and outcomes of parenting based on the three existential dimensions of the human being and to develop a matrix model of parenting.

Methods: This qualitative study used qualitative content analysis. The study population included written sources such as books and scientific articles in five specialized fields: psychology, sociology, philosophy, literature, and Islamic texts. Purposive sampling was conducted using theoretical sequential sampling. Data collection and analysis occurred in three steps: systematic literature review and component extraction, validation via Delphi method by 10 experts, and final model development. Content validity was assessed using CVR and CVI indices.

Results: Parenting-related components were extracted across three axes—principles, methods, and educational outcomes—and classified into three dimensions: sense, imagination, and intellect. In the sensory dimension: principles like democratic and authoritative parenting, meeting emotional-biological needs, attending to child's demands/expectations; methods like creating joyful emotional space, verbal exchanges, encouragement, activity guidance, education; outcomes like physical-emotional growth, self-esteem, practical responsibility. In the imagination dimension: principles like alignment with divine nature, affection for the Ahl al-Bayt, attention to talents; methods like advice, prophetic modeling, repentance; outcomes like piety, acquiring moral virtues, talent blossoming, happiness. In the intellect dimension: principles like moderation, gradual/staged approach, long-term goal-setting; methods like Socratic education, conscious remembrance/worship; outcomes like intellect blossoming, justice-orientation, wise behavior.

Conclusion: The findings indicate that conceptualizing parenting through an existential framework provides a more coherent and profound understanding of educational processes. This approach integrates parenting principles and methods into a unified and applicable model. Ultimately, the proposed framework can serve as an effective guide for designing parenting programs and informing future research.

Citation: Ghahvehchi-Hosseini, F., Ahmady, Kh., & Azarbayejani, M. (2026). Methods, principles, and outcomes of parenting based on the three existential dimensions of humans: presenting a matrix parenting model. *Journal of Psychological Science*, 25(160), 1-13. [10.66224/jps.25.160.15](https://doi.org/10.66224/jps.25.160.15)

Journal of Psychological Science, Vol. 25, No. 160, 2026

© The Author(s). DOI: [10.66224/jps.25.160.15](https://doi.org/10.66224/jps.25.160.15)

✉ **Corresponding Author:** Khodabakhsh Ahmady. Professor, Behavioral Sciences Research Center, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

E-mail: Kh_ahmady@bmsu.ac.ir, Tel: (+98)9123753252

Extended Abstract

Introduction

The family, as the most fundamental and enduring social institution, plays a crucial role in shaping personality and psychosocial well-being, with parenting constituting one of its most essential functions (Gidado & Difang, 2023; Fonseca et al., 2020). In the parenting literature, three components—methods, principles, and outcomes—have been highlighted as core analytical elements (Baumrind, 1999). Research indicates that the quality of the parent–child relationship and appropriate disciplinary strategies are key predictors of children’s mental and social health (Peng et al., 2021; Ansh et al., 2024). However, most psychological studies have predominantly focused on behavioral aspects and typologies such as Baumrind’s styles and Schaefer’s dimensions, neglecting deeper existential layers of human development (Feeney & Passmore, 2020; Coburn, 2022).

In contrast, scholars in sociology, philosophy, mystical literature, and Islamic texts conceptualize upbringing as a multidimensional phenomenon (Tian & Tang, 2025). Durkheim emphasizes the alignment of education with individuals’ physical, intellectual, and moral states, while Kant views education as a path toward rationality and autonomy (Kant, 1983). Within Islamic intellectual traditions, thinkers such as Ibn Sina, Tusi, and Mulla Sadra describe upbringing as the cultivation of human existential dimensions through stages of perception and self-purification (Esmaeeli & Changi Ashtiani, 2023). Likewise, mystical literature (Attar) and Islamic teachings propose frameworks centered on monotheistic, moral, and rational development, leading to personality flourishing and ultimate felicity (Zolfaghari & Nodali-Zadeh, 2023; Mousavi, 2025). Allameh Tabatabaei, drawing on Islamic philosophical anthropology, identifies the sensory, imaginative, and rational faculties as levels of human existence and asserts that successful upbringing requires their balanced development (Kalbadi-Nejad & Qadiri Javid, 2021; Sarkeshik et al., 2022). Consequently, parenting practices must include principles and methods tailored to each existential

dimension—for instance, experiential learning and supervision for the sensory dimension, and reasoning and dialogue for the rational one (Nadi et al., 2024). Despite some attempts at integration (Bagheri, 2021; Koukhabi & Rudmoghaddass, 2015), no comprehensive model has yet meta-synthesized insights from psychology, sociology, philosophy, mystical literature, and Islamic texts into a unified framework based on existential dimensions. The present study aims to fill this gap by developing an integrative model grounded in sensory, imaginative, and intellectual development.

Method

This qualitative study employed the meta-synthesis method to identify, classify, and integrate the methods, principles, and outcomes of parenting across five domains: psychology, sociology, philosophy, mystical literature, and Islamic texts. The research population consisted of two components: textual sources and expert participants. In the textual phase, relevant scholarly materials were collected from databases such as the National Library of Iran, Irandoc, SID, Civilica, PubMed, and ScienceDirect, and were selected through purposive and theoretical sampling. From an initial pool of 322 documents, 87 sources remained after removing duplicates, irrelevant items, and materials lacking scientific quality or full-text access. The extraction of parenting indicators and methods was conducted inductively with attention to fundamental and latent concepts.

In the analytical phase, data were examined using conventional qualitative content analysis based on the steps proposed by Graneheim and Lundman (2004). Texts were repeatedly reviewed, meaning units were identified, and open codes, subcategories, and categories were developed, leading to the formation of final themes. A checklist of extracted indicators was then prepared and submitted to a panel of 10 experts in psychology and psychology of religion for content validation. Using CVR and CVI indices, the panel assessed the accuracy and relevance of the indicators and the proposed model, resulting in the final validated checklist and the comprehensive parenting model grounded in the existential dimensions of sense, imagination, and intellect.

Results

The present model adopts a matrix-based framework in which the vertical axis represents different levels of parenting indicators, while the horizontal axis reflects the three fundamental existential dimensions of the human being: the sensory, imaginal, and rational dimensions. The interaction between these two axes generates a network of educational components that specify the principles, methods, and outcomes of upbringing in relation to each existential dimension.

Within this framework, educational principles are grounded in the establishment of balance and the avoidance of excess and deficiency. In the sensory dimension, principles such as authoritative–democratic parenting, meeting emotional and biological needs, and the elimination of corporal punishment are emphasized. In the imaginal dimension, moderation, play, and the formation of habits through practice serve as guiding principles. In the rational dimension, non-authoritarian decisiveness and the establishment of clear behavioral standards are recommended. At the integrative level, principles such as alignment with the innate disposition (fitrah), the priority of moral and spiritual purification (tazkiyah) over instruction (ta‘lim), and modeling after spiritual exemplars are central.

The proposed parenting methods are likewise aligned with each dimension. Methods associated with the sensory dimension focus on creating positive emotional environments, verbal interaction, and indirect monitoring. In the imaginal domain, methods such as the use of stories, symbols, art, and legitimate forms of spiritual discipline are employed. Rational methods are based on learning through experience, scenario-based positioning, and practical training through assigned tasks.

At the conclusion of this process, the expected outcomes for each dimension are delineated. In the sensory dimension, the anticipated outcomes include emotional development, practical responsibility, and the formation of social identity. In the imaginal dimension, outcomes are oriented toward piety (taqwa), creativity, and self-actualization. In the rational dimension, the outcomes involve the

flourishing of reason, sound thinking, and justice-oriented behavior.

Overall, the model functions as an integrated system in which the various dimensions of human existence—either independently or in interaction with one another—are shaped by educational indicators, ultimately enabling the realization of a comprehensive and holistic educational process. A key strength of this framework lies in its simultaneous attention to the objective, mental, rational, and transcendent levels of the learner, together with the provision of corresponding strategies for each level. This approach avoids reductionism and, through its systematic structure, facilitates the analysis, design, and evaluation of educational programs.

To validate the extracted components, the Delphi method was employed using the judgments of 10 experts in psychology and the psychology of religion. The Content Validity Ratio (CVR) and the Content Validity Index (CVI) were calculated for each component of the educational goals and outcomes across the three domains of sense, imagination, and intellect. Based on Lawshe’s table for 10 panelists, the minimum acceptable CVR was set at 0.62, and according to Waltz and Bausell’s criteria, the minimum acceptable CVI was 0.79. The results of the expert panel indicated that all components achieved scores equal to or exceeding the established cutoff points for both CVR and CVI; therefore, all components were retained in the comprehensive model.

Conclusion

The aim of the present study was to examine the methods, principles, and outcomes of parenting based on the three existential dimensions of the human being—sense, imagination, and intellect—and to propose a comprehensive matrix-based parenting model. Using a qualitative meta-synthesis approach, the study analyzed parenting perspectives across five domains: psychology, sociology, philosophy, literature, and Islamic texts. The meta-synthesis process was conducted in three main stages: identifying and extracting key components from various parenting theories and approaches (including Baumrind’s parenting styles and Islamic–mystical perspectives), organizing these components into a

coherent conceptual framework grounded in philosophical foundations and the three existential dimensions of the child, and finally validating the model through expert panels and quantitative indices. The findings indicated that the existential-dimensions-based parenting model provides a systematic and balanced framework for child upbringing, in which each of the sensory, imaginal, and rational dimensions encompasses three core elements: principles, methods, and outcomes. The principles of the sensory dimension align with Baumrind's authoritative parenting style (1991), emphasizing a healthy parent-child relationship, balanced freedom and control, and parental responsiveness. Principles of the imaginal dimension are consistent with Rogers' humanistic approach (1961), highlighting respect, attention to talents, and affection, while the principles of the rational dimension correspond to Fisher's critical thinking theory (2001). Parenting methods within each dimension are also aligned with developmental and learning theories such as Piaget's experiential learning theory (1954), Bandura's social learning theory (1977), and Islamic educational teachings. Empirical studies further support the dimensions of the proposed model by emphasizing the role of parenting processes in emotional, social, cognitive, and moral development (Gidado & Difang, 2023; Fonseca et al., 2020; Ansh et al., 2024; Peng et al., 2021; Feeney & Passmore, 2020; Tian & Tang, 2025). Overall, the proposed matrix model integrates sensory, imaginal, and rational dimensions to present a holistic approach to parenting that fosters balanced, creative, wise, and morally committed individuals. Despite limitations such as the predominance of Persian sources, the lack of empirical testing, and the limited number of experts, future research is recommended to empirically evaluate the model, compare it with contemporary parenting frameworks, and apply it in educational programs for parents and educators.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: This article is derived from the first author's doctoral dissertation in Psychology at the Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran. To ensure adherence to research ethics, all scholarly sources

have been accurately cited and properly referenced throughout the manuscript.

Funding: This study was conducted as a PhD thesis with no financial support.

Authors' contribution: The first author was the senior author, the second were the supervisors and the third was the advisors.

Conflict of interest: the authors declare no conflict of interest for this study.

Acknowledgments: The authors sincerely express their gratitude to all researchers whose valuable works formed the foundation of this meta-synthesis and contributed to the development of the theoretical and practical framework of the present study. Special thanks are extended to the distinguished experts who participated in the Delphi validation process and provided their specialized insights, thereby playing a vital role in verifying the indicators and refining the proposed model. The collaboration and intellectual support of these scholars served as a guiding light throughout the research journey.

روش‌ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری مبتنی بر سه ساحت وجودی انسان: ارائه مدل ماتریسی فرزندپروری

فهیمة قهوه‌چی الحسینی^۱، خدابخش احمدی^۲، مسعود آذربایجانی^۳

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی، گروه روانشناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: f.ghahvehchi@iau.ac.ir

۲. استاد، مرکز تحقیقات علوم شناختی و رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، تهران، ایران. رایانامه: Kh_ahmady@bmsu.ac.ir

۳. استاد، گروه روانشناسی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، ایران. رایانامه: Maazarbayejani110@yahoo.com

چکیده

مشخصات مقاله

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۱۲

بازنگری: ۱۴۰۵/۰۱/۳۱

پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۰۷

انتشار برخط: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

کلیدواژه‌ها:

روش فرزندپروری،

اصول فرزندپروری،

پیامد فرزندپروری،

ابعاد وجودی انسان، فراترکیب.

زمینه: فرزندپروری یکی از بنیادی‌ترین عرصه‌های تربیت است که کیفیت آن تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر شکل‌گیری شخصیت، توانمندی‌های روانی و مسیر رشد انسان دارد. با این حال، بیشتر الگوهای رایج فرزندپروری به جنبه‌های رفتاری یا شناختی محدود شده‌اند و کمتر به ابعاد وجودی انسان به‌عنوان یک کل یکپارچه توجه کرده‌اند. در پاسخ به این خلأ، پژوهش حاضر با رویکردی میان‌رشته‌ای تلاش می‌کند اصول، روش‌ها و پیامدهای فرزندپروری را در چارچوب سه ساحت اساسی وجود انسان—حس، خیال و عقل—بازخوانی و یک مدل ماتریسی جامع برای هدایت تربیت والدین ارائه کند.

هدف: این پژوهش باهدف بررسی روش‌ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری مبتنی بر سه ساحت وجودی انسان: ارائه مدل ماتریسی فرزندپروری انجام شد.

روش: این مطالعه با رویکرد کیفی و با روش فراترکیب انجام شد. جامعه مورد مطالعه شامل منابع مکتوب اعم از کتب و مقالات علمی در پنج حوزه تخصصی روانشناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، ادبیات و متون اسلامی بود. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و با روش نمونه‌گیری متوالی از نوع نظری انجام گرفت. فرایند گردآوری و تحلیل داده‌ها در سه گام شامل مرور نظام‌مند ادبیات و استخراج مؤلفه‌ها، اعتبارسنجی با روش دلفی توسط ۱۰ متخصص و تدوین مدل نهایی انجام شد. برای تعیین روایی محتوایی از شاخص‌های CVI و CVR استفاده گردید.

یافته‌ها: مؤلفه‌های مرتبط فرزندپروری در سه محور اصول، روش و پیامدهای تربیتی استخراج و در سه ساحت حس، خیال و عقل طبقه‌بندی گردید. در ساحت حس، اصولی چون تربیت دموکراتیک و مقتدرانه، تأمین نیاز عاطفی-زیستی فرزند، توجه به مطالبات و انتظارات فرزند و روش‌هایی چون ایجاد فضای هیجانی شاد، تبادلات کلامی، تشویق، جهت‌دهی فعالیت، آموزش و پیامدهایی از قبیل رشد جسمی-عاطفی، عزت‌نفس، مسئولیت‌پذیری عملی و در ساحت خیال اصولی همچون همسویی با فطرت خدایی، محبت به اهل‌بیت، توجه به استعدادها و روش‌های تربیتی از قبیل پند، الگوسازی از انبیا، توبه و با پیامدهای تقوا، کسب فضایل اخلاقی، شکوفایی استعدادها و سعادت‌مندی به دست آمد. در ساحت عقل اصول فرزندپروری شامل اصل اعتدال، اصل تدریج و مرحله‌ای بودن، هدف‌گذاری بلندمدت و روش‌های تربیتی آموزش سقراطی، ذکر و عبادت آگاهانه و پیامدهای فرزندپروری شکوفایی عقل، عدالت‌محوری و حکیمانه رفتار کردن به دست آمد.

نتیجه‌گیری: نتایج ارائه‌شده نشان داد که تبیین فرزندپروری بر مبنای ابعاد وجودی، رویکردی منسجم‌تر و عمیق‌تر برای فهم تربیت فراهم می‌کند. این چارچوب به ادغام اصول و روش‌های تربیتی در مدلی یکپارچه و قابل کاربرد منجر شد. درنهایت، الگوی پیشنهادی می‌تواند به‌عنوان راهنمایی کارآمد برای طراحی برنامه‌های تربیتی و مطالعات آینده به کار گرفته شود.

استاد: قهوه‌چی الحسینی، فهیمة؛ احمدی، خدابخش؛ و آذربایجانی، مسعود (۱۴۰۵). روش‌ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری مبتنی بر سه ساحت وجودی انسان: ارائه مدل ماتریسی

فرزندپروری. *مجله علوم روانشناختی*، دوره ۲۵، شماره ۱۶۰، ۱-۱۳.

مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۵، شماره ۱۶۰، ۱۴۰۵ DOI: 10.66224/jps.25.160.15

© نویسنده‌گان.

✉ **نویسنده مسئول:** خدابخش احمدی، استاد، مرکز تحقیقات علوم شناختی و رفتاری، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، تهران، ایران: Kh_ahmady@bmsu.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۲۳۷۵۳۲۵۲

مقدمه

خانواده به عنوان نخستین و بادوام ترین نهاد اجتماعی، نقشی بی بدیل در رشد و بالندگی نسل های آینده ایفا می کند (گیدادو و دیفنگ، ۲۰۲۳). در میان کارکرد های متعدد خانواده، فرایند فرزندپروری^۱ از جایگاهی محوری برخوردار است؛ زیرا کیفیت این فرایند، بنیان های شخصیتی، رفتاری و معنوی فرد را در طول حیات رقم می زند (فونسیکا و همکاران، ۲۰۲۰). فرزندپروری به مجموعه ای از رفتارها، تعاملات و روش هایی اطلاق می شود که والدین به منظور اجتماعی کردن و هدایت رشد فرزندان خویش به کار می گیرند (اوزاسلان و همکاران، ۲۰۲۲). در این تعریف، سه مؤلفه اساسی قابل تشخیص است: روش ها که به شیوه های عملی اعمال تربیت اشاره دارد، اصول که چارچوب های هنجاری و جهت دهنده به این روش ها هستند و پیامدها که نتایج و دستاوردهای فرایند تربیت را در سطوح فردی و اجتماعی شامل می شوند (بامریند، ۱۹۹۹). تبیین و تفکیک این سه مؤلفه، مبنای تحلیل نظام مند نظریه های فرزندپروری را فراهم می سازد.

اهمیت فرزندپروری تا بدان جا است که شیوه های آن را از مهم ترین پیش بینی کننده های سلامت روانی-اجتماعی کودکان و نوجوانان دانسته اند (پنگ و همکاران، ۲۰۲۱). کیفیت مطلوب رابطه والد-کودک^۲، شیوه های انضباطی درست والدین، از عوامل کلیدی در رشد روانی اجتماعی و افزایش سلامت کودکان است (آتش و همکاران، ۲۰۲۴؛ پینکارت و کاسر، ۲۰۲۰)؛ بنابراین، شناخت دقیق روش ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری می تواند از بروز بسیاری از آسیب های فردی و اجتماعی پیشگیری کند.

در ادبیات روان شناسی، مطالعه فرزندپروری عمدتاً با رویکردی سنخ شناسانه و مبتنی بر ابعاد رفتاری والدین صورت گرفته است (یاف، ۲۰۲۱). از جمله می توان به الگوی سه گانه بامریند (۱۹۹۱) شامل سبک های مقتدرانه^۳، مستبدانه^۴ و سهل گیرانه^۵ اشاره کرد که بر اساس دو بعد پاسخ دهی و توقع مندی شکل گرفته است. در این الگو، اصول تربیتی والدین (مانند میزان کنترل و گرمی) تعیین کننده روش های آن ها (مانند تنبیه، تشویق یا گفتگو) و نهایتاً پیامدهای رشدی (مانند اعتماد به نفس یا

پرخاشگری) در کودکان است (فینی و پاسمور، ۲۰۲۰). شیفر نیز فرزندپروری را در قالب دو طیف آزادی-کنترل و سردی-گرمی مفهوم سازی کرده و اصول تعامل والد-کودک را با پیامدهای رفتاری مرتبط دانسته است (کوبورن، ۲۰۲۲). هرچند این مدل ها سهم بسزایی در شناخت ابعاد رفتاری فرزندپروری داشته اند، اما عمدتاً بر جنبه های عینی و مشهود تعامل والد-کودک متمرکز شده و از توجه به ساحت های عمیق تر وجودی انسان غفلت کرده اند.

در مقابل، اندیشمندان حوزه های جامعه شناسی، فلسفه، ادبیات عرفانی و متون اسلامی، نگاهی جامع تر و چند ساحتی به مقوله تربیت داشته اند (تیان و تانگ، ۲۰۲۵). دورکیم (۱۹۹۲) تربیت را جامعه پذیری روشمند نسل جوان تعریف کرده و بر تناسب حالات جسمانی، عقلانی و اخلاقی فرد با محیط اجتماعی تأکید ورزیده است. کانت (۱۹۸۳) با طرح اصولی چون تدریج مداری، آینده نگر و پرهیز از عادت های نامطلوب، زمینه های پرورش عقلانی و اخلاقی را فراهم دانسته و پیامد تربیت را دستیابی به خودآیینی و تعقل معرفی کرده است. در سنت فلسفه اسلامی، ابن سینا با تأکید بر مراتب ادراک (حسی، خیالی و عقلی)، خواجه نصیرالدین طوسی با طرح مراتب تهذیب نفس و ملاصدرا با نظریه حرکت جوهری، تصویری عمیق از ساحت های وجودی انسان و نحوه تأثیرپذیری آن ها از روش ها و اصول تربیتی به دست داده اند (اسماعیلی و چنگی آشتیانی، ۱۴۰۳). در ادبیات عرفانی، عطار نیشابوری با به کارگیری تمثیل و داستان، روش هایی چون موعظه، پند و الگوسازی را برای دستیابی به اصول خودشناسی و تهذیب نفس پیشنهاد کرده که پیامد آن قرب الهی و وحدت گرایی است (ذوالفقاری و نادعلی زاده، ۱۴۰۲). قرآن کریم و متون اسلامی نیز با ارائه مدلی جامع، بر تربیت توحیدی، عقلانی، جسمانی و اخلاقی تأکید ورزیده و برای هر دوره سنی، اصول و روش های متنظری را پیشنهاد داده اند. در این نگاه، پیامد تربیت، شکوفایی شخصیت، مسئولیت پذیری و نیل به سعادت دنیوی و اخروی است (موسوی، ۱۴۰۴). یکی از مبانی انسان شناختی مهم در فلسفه اسلامی، توجه به ابعاد وجودی یا قوای نفس انسان است. علامه طباطبایی با الهام از آیات قرآن و آرای فلاسفه پیشین، مراتب وجودی انسان را شامل حس، خیال و عقل دانسته و

4. authoritarian parenting style

5. permissive parenting style

1. parenting

2. parent-child relationship

3. authoritative parenting style

روش ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری در حوزه های یادشده چگونه تبیین شده اند؟ چگونه می توان این مؤلفه ها را در یک مدل ترکیبی مبتنی بر ابعاد وجودی یکپارچه ساخت؟ و در نهایت، الگوی پیشنهادی از چه اعتباری برخوردار است؟ دستاورد این پژوهش می تواند ضمن غنی سازی مبانی نظری حوزه فرزندپروری، برای روان در مانگران، مشاوران، مربیان تربیتی و پژوهشگران علاقه مند به مطالعات بین رشته ای، کاربردهای عملی و نظری ارزشمندی به همراه داشته باشد.

روش

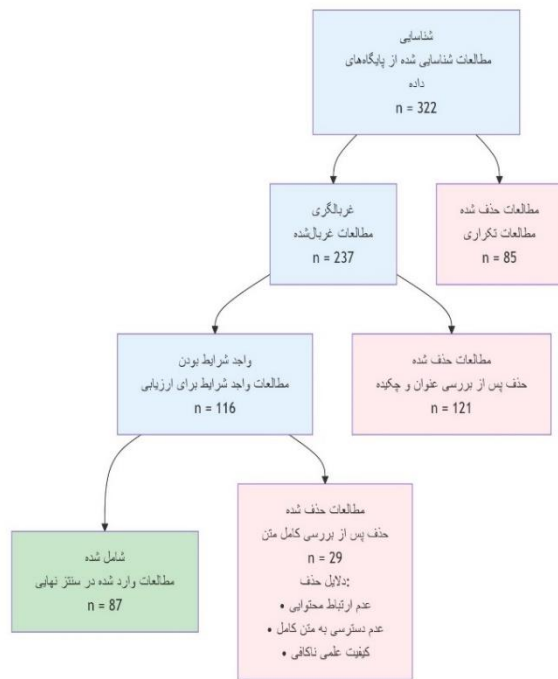
طرح پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کیفی و به روش فراترکیب انجام شده است. فراترکیب به عنوان یکی از روش های ترکیب مطالعات کیفی، امکان تحلیل عمیق و یکپارچه سازی یافته های پژوهش های پیشین را فراهم می آورد (ساندلوسکی و باروسو، ۲۰۰۷). این مطالعه باهدف شناسایی، طبقه بندی و ترکیب نظام مند روش ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری در پنج حوزه روانشناسی، جامعه شناسی، فلسفه، ادبیات عرفانی و متون اسلامی و ارائه مدلی مبتنی بر تربیت ابعاد وجودی (حس، خیال و عقل) طراحی شده است. جامعه مورد مطالعه شامل دو بخش «جامعه متون» و «جامعه نخبگان» بود. در بخش نخست، جامعه متون شامل منابع مکتوب و علمی مرتبط با فرزندپروری در پنج حوزه روانشناسی، جامعه شناسی، فلسفه، ادبیات عرفانی و متون اسلامی بود که از طریق پایگاه های اطلاعاتی معتبر نظیر کتابخانه ملی ایران، ایراندک، SID، سیولیکا، PubMed، EBSCO، Elsevier و ScienceDirect گردآوری شدند. نمونه گیری در این مرحله به صورت هدفمند و با روش نمونه گیری متوالی از نوع نظری انجام گرفت. بدین منظور فهرستی اولیه از منابع تهیه شد و پس از بررسی عناوین و چکیده ها، منابع مرتبط وارد فرایند تحلیل شدند. در مجموع ۳۲۲ منبع شناسایی شد که ۸۵ مورد به دلیل تکراری بودن حذف گردید. از ۲۳۷ منبع باقی مانده، ۱۲۱ مورد به دلیل عدم تطابق با معیارهای ورود کنار گذاشته شد و در ادامه نیز ۲۲ منبع به علت دسترسی ناپذیری متن کامل یا کیفیت علمی ناکافی حذف شدند؛ در نهایت ۸۷ منبع برای تحلیل محتوای کیفی انتخاب شد. در این مرحله، استخراج روش ها و شاخص های فرزندپروری با توجه به معیارهایی همچون توجه به مفاهیم بنیادین و پنهان، استقرایی بودن تحلیل،

تعامل این قوا را مایه آرامش و راه یابی انسان به کمال و سعادت معرفی می کند (کلبادی نژاد و قدیری جاوید، ۱۴۰۰). از دیدگاه ایشان، نفس با هر مرتبه از ادراک که فعلیت یابد، وجودی متناسب با آن پیدا می کند و به سوی تعالی حرکت می نماید (سرکشیک و همکاران، ۱۴۰۱). بر اساس این نگاه، تربیت موفق زمانی محقق می شود که تمامی ابعاد وجودی فرد به طور متوازن و هدفمند پرورش یابند و هیچ یک تحت سلطه دیگری قرار نگیرد (قاسمی قلعه و مرادی، ۱۴۰۲). این رویکرد، مستلزم آن است که روش ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری متناظر با هر یک از این ابعاد طراحی و تبیین شوند. به عنوان مثال، تربیت بعد حسی مستلزم روش های مبتنی بر تجربه عینی و اصولی چون نظارت و مراقبت است، در حالی که تربیت بعد عقلی نیازمند روش های مبتنی بر تفکر و تعقل و اصولی چون استدلال و گفتگو است (نادی و همکاران، ۱۴۰۳). پیامد این تربیت متوازن، پرورش انسانی خواهد بود که هم از نظر عاطفی و اجتماعی بالنده است، هم از قوه تخیل خلاق برخوردار است و هم به تفکر عقلانی دست یافته است (امینی، ۱۴۰۲).

اگرچه در سال های اخیر پژوهش هایی باهدف تلفیق دیدگاه های مختلف درباره فرزندپروری صورت گرفته است (باقری، ۱۴۰۰؛ کوحابی و رودمقدس، ۱۳۹۴)، اما تاکنون مطالعه ای که به صورت نظام مند و با بهره گیری از روش فراترکیب، دیدگاه های روانشناسی، جامعه شناسی، فلسفه، ادبیات عرفانی و متون اسلامی را یکپارچه کرده و مدلی مبتنی بر تربیت ابعاد وجودی (حس، خیال و عقل) ارائه دهد که در آن روش ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری به طور مجزا و در ارتباط با این ابعاد تبیین شده باشند، انجام نشده است. به عبارتی، خلأ پژوهشی موجود، فقدان چارچوبی جامع و مبتنی بر مبانی انسان شناختی اسلامی-ایرانی است که بتواند تنوع و پیچیدگی روش ها و اصول تربیتی را در حوزه های مختلف شناسایی کرده و پیامدهای آن ها را در پرورش ابعاد وجودی انسان تبیین نماید.

با عنایت به خلأ نظری یاد شده و ضرورت توسعه علوم انسانی با رویکرد اسلامی-ایرانی، پژوهش حاضر باهدف فراترکیب شیوه های فرزندپروری در پنج حوزه روان شناسی، جامعه شناسی، فلسفه، ادبیات عرفانی و متون اسلامی و ارائه مدلی جامع مبتنی بر تربیت ابعاد وجودی (حس، خیال و عقل) طراحی شده است. پرسش های اصلی این مطالعه عبارت اند از:

شکل ۱. فلوچارت جستجو متون

یافته‌ها

یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای کیفی منابع پنج‌گانه روانشناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، ادبیات و متون اسلامی پس از بررسی نظام‌مند ۸۷ منبع واجد شرایط و استخراج مؤلفه‌های فرزندپروری در سه محور اصلی روش‌های تربیتی، اصول تربیتی و پیامدهای تربیتی شناسایی و دسته‌بندی گردید. به منظور دستیابی به مدلی منسجم کدهای نهایی در سه محور روش، اصول و پیامد، این مؤلفه‌ها بر اساس سه ساحت وجودی حس، خیال و عقل طبقه‌بندی گردیدند. مبنای این طبقه‌بندی، تناظر هر یک از روش‌ها، اصول و پیامدهای تربیتی با قوای سه‌گانه وجود انسان بود. در ساحت حس، مؤلفه‌هایی قرار گرفتند که به ادراکات حسی، تجربیات عینی، رفتارهای عملی و تعاملات فیزیکی با محیط مرتبط هستند. ساحت خیال شامل مؤلفه‌هایی است که به تصویرسازی، نمادپردازی، خلاقیت، شهود و درک معانی عمیق از طریق تمثیل و داستان مربوط می‌شود. ساحت عقل نیز مؤلفه‌های مرتبط با تعقل، استدلال، تفکر انتقادی، تشخیص خوب از بد و شناخت نظم جهان را در برمی‌گیرد که در جدول ۱ ارائه شده است.

انتخاب هدفمند نمونه‌ها و ارائه توصیف و تفسیر نظام‌مند صورت گرفت. در بخش دوم، جامعه‌نخبگان شامل متخصصان حوزه‌های روانشناسی و روانشناسی دین بود که برای ارزیابی محتوایی شاخص‌ها و مدل پیشنهادی به روش دلفی مورد استفاده قرار گرفتند. در این بخش نیز نمونه‌گیری به صورت هدفمند انجام شد و پنلی متشکل از ۱۰ متخصص تشکیل شد تا از طریق شاخص‌های روایی CVR و CVI به ارزیابی و تأیید علمی شاخص‌ها و مدل جامع فرزندپروری مبتنی بر ابعاد وجودی حس، خیال و عقل پردازند.

روش اجرا

در این پژوهش، پس از تعیین جامعه موردنظر که شامل کلیه منابع مرتبط با فرزندپروری و تربیت در حوزه‌های روانشناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، ادبیات و متون اسلامی بود، نمونه‌گیری به صورت هدفمند انجام شد و داده‌ها از طریق روش کتابخانه‌ای گردآوری گردید. در گام نخست، فهرستی جامع از منابع موجود در پایگاه‌هایی همچون کتابخانه ملی ایران، سامانه ثبت پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها، ایرانداک، SID، سیولیکا و پایگاه‌های علمی بین‌المللی تهیه شد و سپس با توجه به معیارهای ارتباط موضوعی، کیفیت علمی و قابلیت نمایندگی محتوای حوزه فرزندپروری، منابع واجد شرایط انتخاب شدند. در مرحله تحلیل، داده‌ها با رویکرد تحلیل محتوای کیفی از نوع عرفی و بر اساس مراحل پیشنهادی گرانیم و لادمن (۲۰۰۴) مورد بررسی قرار گرفتند؛ بدین صورت که ابتدا متون چندین بار مرور شد، واحدهای معنایی استخراج و در قالب کدهای باز و سپس زیر طبقات و طبقات سازمان‌دهی شدند و در نهایت طبقات اصلی ادغام و تم‌های نهایی شکل گرفت. پس از تدوین طبقات، چک‌لیستی از شاخص‌های استخراج‌شده تهیه و برای اعتبارسنجی به پنلی متشکل از متخصصان حوزه روانشناسی و روانشناسی دین — که با نمونه‌گیری هدفمند و بر اساس معیارهایی چون سابقه پژوهشی مرتبط و تسلط علمی انتخاب‌شده بودند ارائه شد. در این مرحله، روایی محتوایی شاخص‌ها با استفاده از ضرایب CVR و CVI ارزیابی و نسخه نهایی چک‌لیست و مدل پژوهش تدوین گردید.

جدول ۱. مدل ماتریسی فرزندپروری مبتنی بر ساحت وجودی انسان

ابعاد وجودی شاخص تربیت	حس	خیال	عقل
تربیت دموکراتیک و مقتدرانه تأمین نیاز عاطفی- زیستی فرزند توجه به مطالبات و انتظارات فرزند شفافیت و پاسخگویی والدین حذف تنبیه بدنی و تأکید بر پیامد طبیعی محدودیت گذاری در تشویق و تنبیه	میانروی در برخورد با درخواست کودک ایجاد عادات مطلوب از طریق تمرین بازی با کودک و رهایی برای بازی محبت عملی و دوستی با فرزند رعایت عدل و مساوات در رفتار دوره حساس و زمان طلایی تربیت	مبتنی بر ایمان و محوریت شریعت همسویی با فطرت خدایی تقدم ترکیه بر تعلیم الگو بودن انبیا و افراد سالم مهرآمیزی و محبت به اهل بیت سود معنوی-مادی	اصل اعتدال و پرهیز از افراط و تفریط اصل تدریج و مرحله‌ای بودن هدف گذاری بلندمدت و آینده نگری جهت دار بودن تربیت و مربی محوری توجه به تفاوت های فردی و استعدادها اصل فعالیت و یادگیری فعال
ایجاد فضای هیجانی شاد تبادلات کلامی و ابراز محبت تشویق و ارائه توضیحات جهت دهی فعالیت کودک و نظارت درجه آزادی و استقلال دهی تدریجی داشتن وقت مشترک و محبت عملی رشد جسمی و عاطفی اعتماد به نفس و عزت نفس مسئولیت پذیری عملی تغییر رفتار محسوس ایجاد تعاملات مثبت انسانی مهارت و هویت اجتماعی شکل یافته	بازی و تمرین عملی استفاده از تقویت کننده ها و تشویق/تنبیه متناسب تمرین عملی تکالیف دینی (نماز، روزه) آموزش از طریق تجربه و موقعیت سازی	پند و نصیحت از طریق داستان و نماد الگوسازی از انبیا و اولیاء ریاضت مشروع و بازداشتن نفس از شهوت ایجاد انگیزه و امید معنوی	محبت عرفانی آموزش سقراطی (پرسش و پاسخ) تعلیم حکمت و فضیلت دادن بینش و تشخیص خوب از بد میانه روی مبتنی بر خرد ذکر و عبادت آگاهانه
پایامد تربیت	تقوا و قرب الهی کسب فضایل اخلاقی به صورت ملکه درونی شکوفایی استعدادها و خلاقیت شناخت خود عمیق و خود شکوفایی	اخلاق مدار و عفت درونی سعادت مندی و خوشبختی معنوی حیات حقیقی و رستگاری مدینه فاضله و انسان سازی آرمانی	شکوفایی عقل و خرد تفکر صحیح و اندیشیدن درست فهم نظم جهان و شناخت حقایق عدالت محوری و حکیمانه رفتار کردن

مدل حاضر از یک چارچوب ماتریسی بهره می برد که در آن محور عمودی، سطوح مختلف شاخص های تربیت را شامل می شود و محور افقی، سه بعد اساسی وجود انسان را نمایان می سازد. این سه بعد عبارت اند از بعد حسی، بعد خیالی، بعد عقلی را در بر می گیرد. تعامل این دو محور، شبکه ای از مؤلفه های تربیتی را ایجاد می کند اصول، روش و پیامدهای تربیت را در نسبت با هر بعد مشخص می نماید.

اصول تربیت در این چارچوب، بر پایه ایجاد تعادل و پرهیز از افراط و تفریط است. در بعد حسی، اصولی مانند تربیت دموکراتیک مقتدرانه، تأمین نیازهای عاطفی زیستی و حذف تنبیه بدنی مورد توجه است. در بعد خیالی، میانه روی، بازی و ایجاد عادات از طریق تمرین اصل راهنماست. در

بعد عقلی، قاطعیت غیراستبدادی و تعیین استانداردهای روشن رفتار توصیه می شود. در بعد ترکیبی، اصولی چون همسویی با فطرت، تقدم ترکیه بر تعلیم و الگوبرداری از اسوه های معنوی محوریت دارد.

روش های تربیت پیشنهادی نیز با هر بعد همخوانی دارد. روش های مرتبط با بعد حسی بر ایجاد فضای هیجانی مثبت، تبادل کلامی و نظارت غیرمستقیم تأکید دارند. در حیطه خیالی، از روش هایی مانند استفاده از داستان، نماد، هنر و ریاضت مشروع بهره گرفته می شود. روش های عقلی، بر آموزش از طریق تجربه، موقعیت سازی و تمرین عملی تکالیف استوارند. در انتهای این فرایند، پیامدهای مورد انتظار برای هر بعد ترسیم شده است. پیامدهای تربیت در بعد حسی، رشد عاطفی، مسئولیت پذیری عملی و

شکل گیری هویت اجتماعی است. در بعد خیالی، پیامدها معطوف به تقوا، خلاقیت و خودشکوفایی است. در بعد عقلی، شکوفایی خرد، تفکر صحیح و عدالت محوری حاصل می شود.

این مدل به صورت یک سیستم یکپارچه عمل می کند که در آن ابعاد مختلف وجود انسان به صورت مجزا یا در تعامل با یکدیگر، تحت تأثیر شاخص های تربیتی قرار می گیرند تا در نهایت، تحقق یک فرایند تربیتی جامع و همه جانبه را ممکن سازند. نقطه قوت این چارچوب، توجه هم زمان به سطوح عینی، ذهنی، عقلی و متعالی در وجود متربی و ارائه راهبردهای متناظر برای هر سطح است. این رویکرد از یک سو از تقلیل گرایی پرهیز می کند و از سوی دیگر، با ارائه ساختاری نظام مند، امکان تحلیل، طراحی و ارزیابی برنامه های تربیتی را فراهم می آورد.

برای اعتبار سنجی مؤلفه های استخراج شده، از نظرات ۱۰ متخصص حوزه روانشناسی و روانشناسی دین با روش دلفی استفاده شد. شاخص روایی محتوایی و نسبت روایی محتوایی برای هر یک از مؤلفه های اهداف و پیامدهای تربیتی در سه ساحت حس، خیال و عقل محاسبه گردید. حداقل مقدار قابل قبول CVR بر اساس جدول لاوشه برای ۱۰ نفر، ۰/۶۲ و حداقل قابل قبول CVI با استفاده از معیار والتز و باسل، ۰/۷۹ در نظر گرفته شد. با توجه به نتایج پیل متخصصین تمام مؤلفه ها در دو شاخص CVI و CVR نمرات لازم نسبت به نقاط برش را به دست آوردند، لذا تمام مؤلفه ها در مدل جامع باقی ماندند

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر، بررسی روش ها، اصول و پیامدهای فرزندپروری مبتنی بر سه ساحت وجودی انسان: ارائه مدل ماتریسی فرزندپروری بود. پژوهش حاضر باهدف بررسی دیدگاه های فرزندپروری در ۵ حوزه روانشناسی، جامعه شناسی، ادبیات، فلسفه و متون اسلامی براساس سه بعد وجودی انسان (حس، خیال و عقل) در سه محور اصول، روش و پیامد و ارائه یک مدل ماتریسی جامع انجام گرفت. برای ارائه یک مدل ترکیبی از دیدگاه های فرزندپروری، می توان از روش فراترکیب استفاده کرد که در آن نظریه ها و رویکردهای مختلف باهم تلفیق می شوند تا یک چارچوب جامع و کامل به دست آید. این فرآیند در سه مرحله اصلی انجام می شود:

در مرحله اول، مؤلفه های کلیدی از نظریه های مختلف فرزندپروری شناسایی و استخراج می شوند. این نظریه ها شامل سبک های مختلف فرزندپروری مانند سبک مقتدرانه، مستبدانه و سهل گیرانه و همچنین رویکردهای بومی و فرهنگی مانند دیدگاه های اسلامی و عرفانی می شوند. مؤلفه های استخراج شده شامل اصول، روش های نظارتی و پیامدهای قابل توجه در تربیت و نقش والدین هستند.

در مرحله دوم، مؤلفه های استخراج شده در یک چارچوب مفهومی منسجم سازماندهی می شوند. این چارچوب شامل پایه های فلسفی مدل می شود که مبانی اسلامی، روانشناختی و جامعه شناختی را ترکیب می کند. همچنین یک ساختار سه بعدی برای مدل در نظر گرفته می شود که در آن برای هر بعد از وجود کودک شامل بعد حسی، بعد خیالی و بعد عقلی تعریف می شود.

مرحله سوم به اعتبارسنجی و تکمیل مدل اختصاص دارد. در این مرحله، مدل اولیه با تشکیل پیل متخصصان و استفاده از شاخص های کمی مورد ارزیابی قرار می گیرد. مؤلفه هایی که ضریب توافق پایینی دارند حذف یا بازنگری می شوند و مؤلفه های فراموش شده به مدل اضافه می گردند.

همان طور که یافته های جدول ۱ نشان داد الگوی فرزندپروری مبتنی بر ابعاد وجودی، یک چارچوب جامع و نظام مند برای تربیت کودکان ارائه می دهد. این الگو بر این اساس استوار است که انسان موجودی چندبعدی است و تربیت صحیح باید همه این ابعاد را به صورت متوازن در برگیرد. در این الگو، سه بعد اصلی وجودی مورد توجه قرار گرفته است: بعد حسی، بعد خیالی و بعد عقلی. هر یک از این ابعاد، خود شامل سه جزء اساسی است: اصول، روش و پیامد.

شاخص های اصول تربیت در بعد حس، اصولی چون تعیین درجه آزادی فرزندان، رابطه سالم والد-فرزند، تعیین حدود رفتاری، استفاده بهینه از پاداش و تنبیه، پاسخگویی والدین، توجه به دوره نقش پذیری، تمرین خودکارآمدی، ایجاد محیط مناسب، مشورت، رعایت تفاوت های فردی، رعایت اصل آمادگی، رعایت اعتدال، یاد خدا و یادگیری مشاهده ای مورد تأکید قرار گرفته اند. این اصول با سبک فرزندپروری مقتدرانه (بامریند، ۱۹۹۱) مطابقت دارد که بر ترکیبی از گرمی و کنترل منطقی تأکید می ورزد. در بعد خیال، اصول توجه به استعدادها، داشتن صبر، احترام متقابل، در نظرگیری انتظارات فرزندان، محبت به اهل بیت، ایجاد

محدودیت‌های بهینه، پرورش اخلاق و توجه به تقلید جایگاه ویژه‌ای دارند. این اصول با رویکرد انسان‌گرایانه راجرز (۱۹۶۱) همسو است. در بعد عقل نیز اصول تربیت شامل نگرش کل‌نگر، استفاده از اندیشه و تدبیر، تقویت حل مسئله، توانایی تشخیص و ارزیابی و تقویت قوه عقل، اصول راهنما هستند. این اصول با نظریه تفکر انتقادی فیشر (۲۰۰۱) مرتبط است.

شاخص‌های روش در بعد حس، روش‌هایی مانند آموزش، عمل تدریجی، تحسین، گفت‌وگو، استفاده از تشویق و تنبیه، تمرین عملی و تکرار، بازی، کنترل گری، عمل به تعلیمات اسلامی و تلاش کردن به کار گرفته می‌شوند. این روش‌ها با یافته‌های پیاز (۱۹۵۴) در مورد یادگیری از طریق تجربه عینی و تعامل با محیط همخوانی دارد.

شاخص‌های روش در بعد خیال، روش‌های پند و نصیحت، پرسشگری سقراطی، الگوبرداری، ریاضت، تربیت اخلاقی، بازداشتن نفس از شهوت و غضب، محبت‌ورزی، صبر، ایثار، تقویت ایمان، ایجاد امید و انگیزه و توبه توصیه می‌شوند. این روش‌ها با نظریه یادگیری اجتماعی بندورا (۱۹۷۷) مرتبط است. در بعد عقل نیز تعلیم فضیلت، عبادت، دادن بینش، میانه‌روی، تشخیص خوب و بد و ذکر به عنوان روش‌های کاربردی معرفی شده‌اند. این روش‌ها با روش‌های تربیتی اسلامی همخوانی دارد.

مطالعات موجود نیز هم‌راستا با ابعاد مدل پیشنهادی، بر نقش فرایندهای تربیتی در شکل‌گیری ابعاد مختلف وجودی انسان تأکید دارند. در بعد حسی و عاطفی، یافته‌های پژوهش گیدادو و دیفانگ (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که کارکرد سالم خانواده و ایفای صحیح نقش‌های والدین نقش مهمی در پیشگیری از آسیب‌های هیجانی و رفتاری نوجوانان دارد؛ همچنین مطالعه فونسه‌کا و همکاران (۲۰۲۰) بیان می‌کند که انعطاف‌پذیری روان‌شناختی والدین و کاهش استرس فرزندپروری با بهبود سبک‌های تربیتی و رشد هیجانی سالم فرزندان مرتبط است. در بعد خیالی و عاطفی - خلاق، پژوهش آنیش و همکاران (۲۰۲۴) نشان داده است که کیفیت رابطه والد-فرزند و مهارت‌های تنظیم هیجان در شکل‌گیری سلامت روان و رشد اجتماعی -

هیجانی نوجوانان نقش اساسی دارند؛ همچنین یافته‌های پنگ و همکاران (۲۰۲۱) تأیید می‌کند که سبک‌های تربیتی گرم و حمایتی باعث تقویت عزت نفس و انعطاف‌پذیری روانی بیشتر در نوجوانان می‌شود. در بعد عقلی و شناختی، نتایج یافی (۲۰۲۱) و فینی و پس‌مور (۲۰۲۰) بیانگر آن است که

سبک‌های تربیتی مبتنی بر دل‌بستگی ایمن و نظم خانوادگی در رشد شناختی، کاهش اضطراب و ارتقای خودکارآمدی مؤثر است؛ یافته‌های اوزاسلان و همکاران (۲۰۲۲) نیز نشان می‌دهد که کیفیت رابطه والد-نوجوان و کاهش تعارضات خانوادگی با سلامت روان و انسجام شناختی آنان پیوند دارد. در حوزه تربیت وجودی و اخلاقی، نتایج پژوهش تیان و تانگ (۲۰۲۵) حاکی از آن است که آموزش اخلاقی و پرورش ابعاد هویتی، در بلندمدت موجب بهبود سلامت روان و انسجام شخصیتی می‌شود؛ این یافته‌ها با مبانی حکمی و فلسفی مطرح‌شده در اندیشه ابن‌سینا و صدرالمألهین درباره وحدت نفس و عقل فعال در پژوهش اسماعیلی و چنگی اشتیانی (۲۰۲۴) و نیز با دیدگاه‌های تربیتی کلاسیکی همچون کانت (۱۹۸۳) و دورکیم (۱۹۹۲) همسو است که بر پیوند تربیت عقلانی، اخلاقی و اجتماعی تأکید دارند. مجموعه این پژوهش‌ها به صورت یکپارچه تأیید می‌کنند که مدل حاضر با ادغام ابعاد حسی، خیالی و عقلی، چارچوبی جامع برای تبیین تربیت مبتنی بر ابعاد وجودی انسان ارائه می‌دهد.

درنهایت، تربیت هماهنگ و متوازن این سه بعد، به ظهور انسانی تربیت‌یافته و کامل می‌انجامد که دارای ویژگی‌های برتری همچون توانمندی در عمل و رفتار، خلاقیت در اندیشه و هنر، خردمندی در انتخاب و تصمیم، تعهد در اخلاق و معنویت و اثرگذاری مثبت در جامعه و خانواده است. این انسان تربیت‌یافته از دستاوردهای نهایی همچون تعادل روانی-جسمانی، شکوفایی استعدادها، رسالت‌مندی در زندگی و اثرگذاری مثبت اجتماعی برخوردار خواهد بود. این الگو از مزایای متعددی برخوردار است که ازجمله می‌توان به جامعیت در پوشش تمام ابعاد وجودی انسان، تعادل در توجه به همه جنبه‌های تربیت، عمل‌گرایی در ارائه روش‌های کاربردی، تدریجی بودن در حرکت از اصول به سمت روش‌ها و پیامدها و ارزیابی‌پذیری در سنجش نتایج هر مرحله اشاره کرد. در مجموع، این مدل ماتریسی نشان می‌دهد که فرزندپروری موفق نیازمند نگاهی همه‌جانبه و نظام‌مند است که به صورت هم‌زمان به تمام ابعاد وجودی کودک توجه کند.

این پژوهش باوجود تلاش برای جامعیت، با محدودیت‌هایی مواجه بود: تمرکز بر منابع فارسی؛ بخش عمده منابع مورد استفاده به زبان پارسی بود که ممکن است تنوع فرهنگی و جهانی دیدگاه‌ها را محدود کرده باشد. عدم آزمون تجربی مدل پیشنهادی؛ مدل ماتریسی به دلیل ماهیت نظری

منابع

- اسماعیلی، محمدعلی، و چنگی اشتیانی، مهری. (۱۴۰۳). اتحاد نفس با عقل فعال در اندیشه ابن سینا و صدرالمآلهین. پژوهش های عقلی نوین، ۹(۱۷)، ۹۷-۱۲۰. <https://doi.org/10.22081/nir.2022.62193.1325>
- امینی، عبدالله (۱۴۰۲). ضرورت تربیت زیباشناختی از نظر جان دیویی (با تکیه بر کتاب هنر به منزله تجربه). حکمت و فلسفه، ۱۹(۷۴)، ۲۳-۴۶. <https://doi.org/10.22054/wph.2023.67535.2071>
- باقری، خسرو. (۱۴۰۰). نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، چاپ پنجاه و یکم، جلد اول، تهران: انتشارات مدرسه.
- ذوالفقاری، حسن و نادعلی زاده، مسلم (۱۴۰۲). روش های قصه گویی و تمثیل پردازی در آثار منظوم عطار نیشابوری. مجله پژوهش نامه ادبیات داستانی، ۱۲(۲)، ۱۶۴-۱۳۹. [doi:10.22126/rp.2021.6179.1361](https://doi.org/10.22126/rp.2021.6179.1361)
- سرکشیک، سید هادی؛ فاطمی نیا، محمدحسن و رفیعی هنر، حمید (۱۴۰۱). تبیین فلسفی-روانشناختی حقیقت نفس و رابطه آن با بدن از دیدگاه علامه طباطبایی. فصلنامه تاریخ فلسفه اسلامی، ۴. <https://noo.rs/rStkY>
- قاسمی قلعه، بهمن محمود و مرادی، حسن (۱۴۰۳). نظریه تربیت وجودی با تأکید بر تأثیر مکاتب تربیت توحیدی. نشریه مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی ۲(۴)، ۵۵-۱. <https://www.sid.ir/paper/1797228/fa>
- کلبدادی نژاد، علیرضا و قدیری جاوید، لیل (۱۴۰۰). بررسی دیدگاه علامه طباطبایی (ره) درباره معرفت نفس و رابطه آن با تهذیب و اخلاق. مجله اندیشه علامه طباطبایی. انتشار آنلاین. [DOI:10.22054/tat.2017.19342.39](https://doi.org/10.22054/tat.2017.19342.39)
- کوخی، آزاد، و رودمقدس، رمضانعلی. (۱۳۹۵). بررسی سبک های فرزند پروری در منابع اسلامی. بصیرت و تربیت اسلامی، ۱۳(۳۶)، ۱۲۹-۱۵۰. <https://sid.ir/paper/249674/fa>
- کیان، مریم. (۱۳۹۴). تبیین ابعاد تربیت کودک در نظام خانواده از دیدگاه اسلام. اخلاق، ۵(۱۸) (پیاپی ۴۰)، ۹-۳۵. <https://sid.ir/paper/505970/fa>
- موسوی، سیدغلامرضا (۱۴۰۴). سندتعالی انسان از منظر قرآن کریم براساس مدل تحلیلی SWOT و ارتباط آن با حکمرانی اسلامی. مجله مطالعات حکمرانی اسلامی، ۱۱(۱)، ۱۶-۲۶. <https://www.sid.ir/paper/1520438/fa>
- نادی، محمدحسین؛ نجفی، محمد و امام جمعه، سیدمهدی (۱۴۰۳). تجدید تجربه ی تربیت عقلانی اخوان الصفا به عنوان برون رفتی از چالش های موجود در نظام تعلیم و تربیت. نشریه تربیت اسلامی، ۱۹(۵۰)، ۸۷-۱۰۲. <https://www.sid.ir/paper/1522736/fa>

پژوهش، به صورت تجربی آزمون نشده است. پنل متخصصان (۱۰ نفر) اگرچه از تنوع رشته ای برخوردار بود، اما تعداد محدود آن ها ممکن است بر جامعیت اعتبارسنجی اثر گذاشته باشد. در همین راستا پیشنهاد می شود که مدل جامع فراترکیب در مطالعات تجربی، مانند آزمایش های کنترل شده یا مطالعات طولی، آزمون شود تا کارایی آن در محیط های واقعی ارزیابی گردد. مدل پیشنهادی با مدل های فرزندپروری مدرن مقایسه شود تا نقاط قوت و ضعف آن شناسایی شود. از نتایج این مطالعه می توان برای توسعه برنامه های آموزشی مبتنی بر مدل پیشنهادی برای والدین، معلمان، با تأکید بر ابعاد وجودی که به بهبود مهارت های فرزندپروری کمک می کند بهره مند شد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران است. برای رعایت اصول اخلاقی تمامی منابع پژوهشی با ذکر رفرنس و به طور دقیق ارجاع داده شده اند.

حامی مالی: این پژوهش در قالب رساله دکتری و بدون حمایت مالی است.

نقش هر یک از نویسندگان: این مقاله از رساله دکتری نویسنده اول و به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم استخراج شده است.

تضاد منافع: نویسندگان همچنین اعلام می دارند که در نتایج این پژوهش هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله مراتب سپاس و قدردانی خود را از تمامی پژوهشگرانی که آثارشان مبنای این فراترکیب قرار گرفت و نتایج تحقیقات ارزشمندشان در تدوین چارچوب نظری و عملی این پژوهش مورد استفاده واقع شد، ابراز می داریم. همچنین، از متخصصان گرانقدری که با مشارکت در فرآیند دلفی و ارائه نظرات تخصصی خود، در اعتبارسنجی شاخص ها و مدل پیشنهادی این پژوهش نقش بسزایی ایفا نمودند، صمیمانه تشکر و قدردانی به عمل می آید. مشارکت و همراهی تمامی این عزیزان، چراغ راه این پژوهش بوده است

References

- relationship and psychological wellbeing of adolescents: role of emotion regulation and social competence. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 34(2), 153-171. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10911359.2023.2221321>
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.
- Coburn, J. (2022). Parental Warmth and Disciplinary Strategies in Two-Parent-Adoptive and Biological Families. <https://search.proquest.com/>
- Durkheim, É. (1992). *Education and Sociology*. New York: Free Press.
- Esmaeeli, Mohammad Ali, & Changi Ashtiani, Mehri. (2024). *The unification of the soul with the active intellect in the thought of Ibn Sīnā and Ṣadr al-Mutī'aliḥīn*. *New Rational Studies*, 9(17), 97–120. <https://doi.org/10.22081/nir.2022.62193.1325> (in persian).
- Feeney, J. A., & Passmore, N. L. (2020). Adoption and attachment: Implications for parenting and child development. *Developmental Psychology*, 56(5), 843-857. <https://www.sciencedirect.com/>
- Fisher, A. (2001). *Critical thinking: An introduction*. Cambridge University Press.
- Fonseca, A., Moreira, H., & Canavarro, M. C. (2020). Uncovering the links between parenting stress and parenting styles: The role of psychological flexibility within parenting and global psychological flexibility. *Journal Of Contextual Behavioral Science* ۶۷-۵۹، ۱۸، <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2020.08.004>
- Gidado, B. K. & DIFFANG, A. D. (2023). Family dysfunction and parental role abdication as predisposing factors for drug abuse among secondary school adolescents and youths in the federal capital territory, Abuja, Nigeria. *GPH-International Journal of Social Science and Humanities Research*, 6(06): 01-12. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7998101>
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). *Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness*. *Nurse Education Today*, 24(2), 105–112.
- Kant, I. (1983). *Über Pädagogik* [On Education]. In: *Immanuel Kant's Werke*, vol. 10. Berlin: Königsberg.
- Özaslan, A., Yıldırım, M., Güney, E., Güzel, H. Ş., & İşeri, E. (2022). Association between problematic internet use, quality of parent-adolescents relationship, conflicts, and mental health problems. *International Journal of Mental Health and Addiction* ۲۰، (4) ۲۵۱۹-۲۵۰۳، <https://link.springer.com/article/10.1007/s11469-021-00529-8>
- Peng, B., Hu, N., Yu, H., Xiao, H., & Luo, J. (2021). Parenting style and adolescent mental health: The chain mediating effects of self-esteem and psychological inflexibility. *Frontiers in psychology*، ۱۲، ۷۳۸۱۷، <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.738170>
- Piaget, J. (1954). *The construction of reality in the child*. Basic Books.
- Pinquart, M., & Kauser, R. (2020). Parenting styles and child adjustment. *Journal of Child and Family Studies*.
- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin.
- Sandelowski, M., & Barroso, J. (2007). *Handbook for synthesizing qualitative research*. Springer Publishing Company.
- Tian, X., & Tang, Y. (2025). The Long-Term Impact of Moral Education on College Students' Psychological Well-Being: A Longitudinal Study Revealing Multidimensional Synergistic Mechanisms. *Behavioral Sciences*, 15(2), 217.
- Yaffe, Y. (2021). A narrative review of the relationship between parenting and anxiety disorders in children and adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 26(1), 449-459. <https://doi.org/10.1080/02673843.2021.1980067>